

קתני מיהת ברישא: שני אחים תאומים – אין חייבין משום אשת אח.

ומשמע: חיובא הוא דליכא, משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

הא איפורא משום דלא ליתי לאחלופי צא-א בישראל איכא.

ומוכח, כי שני אחים מן האב ומן האם [כתאומים שהם אחים מן האב ומן האם] אין בהם איסור, וכל שכן כשהיו אחים מן האם בלבד, וקשיא לרב אחא בר יעקב לפי שתי הלשונות דלעיל.

ודחינן: הוא הדין דאפילו איסורא נמי ליכא.

ואידי [אגב] דבעי התנא למיתני בסיפא – בשני אחים שהורתן שלא בקדושה ולידתם בקדושה – "חייבין" עליהם משום אשת אח, ולהשמיענו שיש בהם איסור אשת אח דאורייתא וחייבים עליו כרת.

תנא נמי רישא אין "חייבין", לפיכך שנה התנא גם ברישא לשון חיוב, ולעולם אף איסור דרבנן אין בהם, וכרב אחא בר יעקב.

אמר רבא: הא דאמור רבנן: אין אב למצרי [לגוי].⁽¹⁾

לא תימא לפרש הטעם משום דשטופי

תא שמע דלא כרב אחא, המתיר באחים גרים שהורתם ולידתם שלא בקדושה לישא זה את אשתו של זה כשהיו אחים מן האב ומן האם:

שני אחין תאומים [שהם בהכרח מאב אחד⁽²⁰⁾] ואם אחתן גרים שהיתה הורתם ולידתם שלא בקדושה, וכן אחים תאומים שהיו עבדים משוחררים, לא הולצין ולא מייבמין, וכמו ששינינו במשנתנו.

ואין חייבין זה על אשתו של זה משום אשת אח [ואפילו נתקדשה לו אחר שנתגייר], דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואין לו אחוה אפילו מן האם, וכל שכן שאין לו אחוה מן האב היות שאין אב למצרי.

היתה הורתן של התאומים שלא בקדושה ולידתן בקדושה, וכגון שנתגיירה אמם כשהיא מעוברת מהם, הרי אלו לא הולצין ולא מייבמין, כי היות ואין להם אחוה מן האב אין בהם תורת יבום, וכיון שכן אסורים הם לייבם משום אתי לאחלופי, כיון שאחים הם מן האם.⁽²¹⁾

אבל חייבין משום אשת אח מן האם, היות והיתה הגרות של האחים כשהיא מעוברת.⁽²²⁾

היתה הורתן ולידתן בקדושה, שהרתה אותם אמם אחר שנתגיירה, הרי הן בישראלים לכל דבריהן.

22. ראה הערה במשנתנו, בהסבר דין זה לגבי היה האחד הורתו שלא בקדושה והשני הורתו בקדושה, ודין אחד לזה ולזה.

1. כתב רש"י: הא דאמור רבנן אין אב למצרי ואפילו היכא דליכא למימר כקטן שנולד דמי,

20. כי לידת תאומים באה מטיפה זרע אחת שנחלקה לשתיים.

21. כן הוא פירוש הברייתא לפי סברת הגמרא עכשיו.

בודאי שאחים הם אף מאב אחד, ומכל מקום **קתני סיפא**: היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה **לא חולצין ולא מייבמין**, הואיל ואין אב למצרי.⁽²⁾

שמע מינה מברייתא זו:

דאפקורי אפקריה רחמנא לזרעיה דגוי [הפקירה התורה את זרעו של הגוי] ואינו חשוב כקרובו ושאריו של אביו.

דכתיב: "ותרבה את זנותיה לזכור את ימי נעוריה אשר זנתה בארץ מצרים. ותעגבה על פלגשיהם [חשקה נפשה להיות

בזימה הם הגויים, ומשום **דלא ידיע** [אין ידוע] מי הוא אביו, כי שמא זינתה אמו עם אחר.

אבל אם **ידיע** מי הוא אביו וכגון שהיו אביו ואמו חבושין בבית האסורים וודאי לא בא עליה אחר, אז **חיישינן** לקורבת אב אף בגוי.

לא תאמר כן, **אלא אפילו דידיע** מי הוא אביו **נמי לא חיישינן** לקורבת אב.

והראיה מהברייתא שנזכרה לעיל, **דהא שני אחין תאומים** — בהם עוסקת הברייתא — **דטפה אחת היתה ונחלקה לשתיים**, וידיע לנו

2. ואין לומר שהטעם הוא משום גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, שאם כן אמאי קתני בברייתא: וחייבין עליהם משום אשת אח [מן האם] והרי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ובהכרח שבגרות של עובר אין אומרים "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי", ואם כן אף לגבי קורבה מצד האב אי אתה יכול לומר בהם "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי", אלא ודאי הטעם הוא משום שאין אב למצרי, ומעולם לא היה להם אב ואין הם אחים מן האב.

ומטעם זה הוכיחה הגמרא מן הסיפא ולא מן הרישא, ומשום דברי שא דמיירי בהורתן ולידתן שלא בקדושה, אין הכרח שאינם אחים מן האב משום דאין אב למצרי, ויתכן שהטעם הוא משום "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי"; נתבאר על פי רש"י בד"ה הא דאמור ובד"ה ה"ג.

ומכאן מוכח שטעם הדין במעוברת שילדה תאומים [או שהאחד הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, והשני הורתו ולידתו בקדושה] שחשובים הם כאחים מן האם, אינו מטעם שבשעת הלידה נעשו אחים היות ואין גרות אחרי הלידה שתפקיע את אחותם מהלידה, שהרי אם כן לגבי שאר אב שאינו תלוי בלידה

כגון הורתו שלא בקדושה [שאין אומרים בה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי].

ביאור דבריו הוא, שהוקשה לרש"י למה לנו ליתן טעמים לדין אין אב למצרי, והרי תיפוק ליה משום גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ולזה ביאר רש"י דהנידון הוא באופן שאי אפשר לומר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

ובפשוטו מוכח מקושיית רש"י, שכל עיקר דין אין אב למצרי לא נאמר אלא בגר, שאם לא כן, הרי צריכים אנו ליתן טעם מגין שאין אב למצרי ממש, וראה גם לשון רש"י צו ב ד"ה לא חולצין שכתב "וגר אין לו שאר אב", וכן בד"ה בתר אביו כתב "דאין אחוה מן האב לגר"; ואולם לא כן נקטו האחרונים בדעת רש"י.

ולפי זה צריך לפרש דברי רש"י על פי מה שכתב הריטב"א כאן "הא דאמור רבנן, פירוש: בין במתניתין בין בברייתא", ואף רש"י סבירא ליה שדברי הגמרא סובבים על מה שנאמר בסוגייתנו, וסוגייתנו הרי אינה עוסקת אלא בגרים, ועל זה הוקשה לרש"י היכן אמרינן כן, והרי אפשר שהטעם הוא משום גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

בתרא, וללישנא קמא תיקשי אפילו לרב אחא? (3)

ומשנינן: לא כאשר הבנת שנישאה אשת האח לאח אחר גירותו, ואשתו היא —

אלא **דנפכא כשהוא גוי** [נישאת האשה לאח בגויותו] ומשנתגייר פקעו קידושיו, ולא בא עליה אחר שנתגיירו, ונמצא שמעולם לא היה לה אישות של ישראל, ואין בה דין אשת אח. (4)

ותמהה הגמרא: וכי יעלה על דעתך שנישאה **כשהוא גוי**! ?

והרי אם כן **מאי למימרא** [מה חידוש יש בדבר] שהיא מותרת! ?

ומשנינן: אכן חידוש יש בדבר, כי **מהו דתימא**: לגזור על אשה שנישאת לאח **כשהוא גוי**, **אטו** אשה שנישאת לאח **כשהוא גר**, שאחיו אסור בה מדרבנן.

לפיכך **קא משמע** לך שאין גוזרים.

תא שמע קושיא על רב ששת ללשון שני האוסר אשת אח מן האם, ואף על רב אחא ללשון ראשון המודה לרב ששת באשת אח מן האם בלבד:

דאמר בן יאסיין:

מפלגשותיהם של המצרים] אשר **בשר המזרים בשרם** [אבר התשמיש של המצרים], **וזרמת פוסים זרמתם** [קלוח הזרע של המצרים, מלשון "זרם"].

ולפיכך אין הזרעת האב מקרבתו לבנו, כזרמת הסוס שאין הולד שנולד ממנו קרוב לאביו הסוס.

תא שמע, דאמר רבי יוסי:

מעשה בניפטיים [שם אדם] **הגר, שנשא את אשת אחיו מאמו** שהתגייר אף הוא, **ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו: אין אישות לגר.**

והוינן בה: **ואלא גר דקדיש, הכי נמו דלא תפסי בה קידושין**, וכי אם גר מקדש אשה לא יתפסו בה קידושין, והרי כישראל גמור הוא לכל דיניו! ?

אלא אימא כך אמרו חכמים: **אין איסור אשת אח לגר**, וכדמפרש ואזיל.

מאי לאו, האם אין הכוונה על האשה **דנפכא אח כשהוא גר** [שנישאת לאח אחר גירותו] ואשתו גמורה היא, ומכל מקום מותרת היא לאחיו משום שאין אחוה לגר דכקטן שנולד דמי, ואף לאיחלופי בישראל אין חוששים.

וכיון שסתמה הברייתא הרי משמע שהיא עוסקת גם באחין מן האם לבד, ומכל מקום מותרת האשה, ותיקשי לרב ששת ללישנא

4. כתב הריטב"א: אפילו בחיי הבעל מותרת האשה, כי אע"ג שאסורה היתה בגויותו משום שהיא "בעולת בעל" של בן נח, מכל מקום משנתגייר פקע האישות, ואפילו מדרבנן אינה אסורה, ואין חוששין שמא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, ודלא כיש אומרים שהן

אלא בהריון יש לנו לומר "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" ולא תוכיח מכאן שאין אב למצרי, כי אפשר שהטעם הוא משום "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי"; על פי חידושי רבי שמואל כתובות סימן יא אות ג.

3. ריטב"א.

קתני מיהת בכרייתא: גר נושא את אשת אחיו מאמו.

מאי לאו דנסבא אחיו כשהוא גר [נישאת לאח אחר גירותו] ומכל מקום התיר רבי עקיבא לישא את אשת אחיו אפילו מאמו לבד, והיינו כרב אחא דלישנא בתרא, ותיקשי לרב ששת לשתי הלשונות, ולרב אחא דלישנא קמא?!?

ומשנינן: לא מיירי רבי עקיבא באשת האח שנשא בגירות, אלא באשת האח דנסבא כשהוא גוי וכדלעיל.

ותמהינן: כשהוא גוי?! והרי אם כן מאי למימרא?!?

ומשנינן: מהו דתימא: נגזור כשהוא גוי אטו כשהוא גר.

קא משמע לן.

ואגב שהביאה הגמרא את הכרייתא הרי היא מפרשת אותו, ואחר כן שבה הגמרא לנידון מחלוקתם של רב אחא ורב ששת:

ומקשה הגמרא על קבלת דבריו של אותה גר שאמר משם רבי עקיבא:

כשהלכתי לכרכי הים, מצאתי גר אחד שנשא אשת אחיו הגר מאמו.

אמרתי לו: בני, מי הרשך לישא את אשת אחיך מאמך?!?

אמר לי אותו גר: הרי לפניך אשה גיורת ושבעת בניה, שהתיר להם רבי עקיבא לישא איש את אשת אחיו, (5) ומהן למדתי —

על ספסל זה — שלפניך — הוא שישב רבי עקיבא, ואמר שני דברים, האחד בהלכה והשני באגדה:

א. גר נושא את אשת אחיו מאמו, ועל פי הוראתו עשו שבעת בניה של האשה.

ב. ועוד אמר רבי עקיבא: כתיב: ויהי דבר ה' אל יונה בן אמתי לאמר. קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני. וגו'. ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר. קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא עליה את הקריאה.

ולכך אמר הכתוב "שנית" כדי ללמד: פעם שנית בלבד דברה עמו שכינה, אבל פעם שלישית לא דברה עמו שכינה, לפי שתבע כבוד הבן [כלומר: את כבוד עצמו] ולא תבע כבוד האב [היינו כבוד הקב"ה]. (6)

6. רש"י מלכים ב יד כה.

הקשו התוספות: והרי נאמר שם [ד ד; "ויאמר ה' ההיטב חרה לך". ועוד שם] [פסוק ט] "ויאמר אלהים אל יונה ההיטב חרה לך על היקיקון וגו'", הרי שדיבר ה' עמו שנית?! ותירצו: שזה היה אותו יום וחשוב הכל נבואה אחת, אבל בין נבואה ראשונה לנבואה שניה היו כמה ימים שהיה יונה במעי הדגה,

אסורות בחיי הבעל משום שמא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה; וראה בהערה לקמן על מעשה באשה ושבעת בניה.

5. כן הוא לשון רש"י, ומשמע שהותרו כולם לישא זה את אשת אחיו של זה, ואם כן בהכרח שהתיר להם אפילו מחיים, ויהיה ראיה מדברי רש"י כדברי הריטב"א דלעיל דאפילו מחיים מותר.

אמר מר בבבביתא משמו של רבי עקיבא:

כתיב: "ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר",
שנית דיברה עמו שכינה, שלישיית לא
דיברה עמו שכינה.

ומקשינן: והא כתיב: [בשנת חמש עשרה
שנה לאמציהו בן יואש מלך יהודה, מלך
ירבעם בן יואש. ויעש הרע בעיני ה' לא סר
מכל חטאת ירבעם בן נבט אשר החטיא את
ישראל].

"הוא השיב [החזיר מיד מלכי ארם] את
גבול ישראל מלבא חמת [מן המקום שבאים
בה לחמת] עד ים הערבה [כלפי ים הערבה,
והוא ים המלח], כדבר ה' אשר דבר ביד
עבדו יונה בן אמתי הנביא".

הרי שהיתה נבואה נוספת ליונה ! ?

אמר יישוב רבינא: שלישיית לא דיבר עמו
דוקא על עסקי נינוה הוא דקאמר, (9) אבל
נבואות אחרות בענינים אחרים אכן היה לו
ליונה מאת ה'.

רב נחמן בר יצחק אמר: הכי קאמר הכתוב:

ומי מחימין, וכי נאמן הוא אותו גר על
דבריו ! ?

והאמר רבי אבא, אמר רב הונא אמר רב:
כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא, אם קודם
שבא מעשה לידו אמרה [היה רגיל לשנותה
לתלמידים], הרי שומעין לו.

ואם לאו, אלא שאמרה אחר שבא מעשה
לידו אין שומעין לו, כי הואיל ודבר חידוש
הוא שמא בשביל מעשה שבא לידו הוא
שאמרה.

ומשנינן: איבעית אימא לתרין: אכן אותו גר
מורה ובא היה כן עוד לפני שנשא את אשת
אחיו מאמו, ולכן האמינוהו.

ואיבעית אימא: משום דקאמר אותו גר:
"הרי אשה ושבעת בניה". (7)

ואיבעית אימא: שאני הכא דקאמר מעשה
אחרניא בחדה, כאן האמינוהו משום שאמר
עוד מעשה משמו של רבי עקיבא [ביאור
הפסוק בספר יונה], ומתוך שנאמן על הענין
השני, כך נאמן על ההלכה שאמר משמו של
רבי עקיבא, כי ניכרין דברי אמת שקיבלן
לשתי המימרות ביחד. (8)

ולכן נקראת "שנית".

והמהרש"א כתב: אין זה דיבור שלישי אלא
הוכחה בעלמא על שחרה לו.

7. פירש רש"י: "ראיה של קודם לכן הביא".

8. כן פירש רש"י; והריטב"א הוסיף ביאור, כי
הטעם שאין מאמינים למי שבא מעשה לידו אין
זה מפני שנחוש לשקר חס ושלום, אלא שאומרין
כן "בדדמי" מתוך שסובר שהדין כן, ולפיכך כל

שמסיים לומר לומר לנו דבר אחר עם אותה
הלכה באותו מעמד, ראייה היא והוכחה שנוכר
את ההלכה יפה ולא אמר "בדדמי"; שאילו היינו
חוששים לשקר, לא היינו מאמינים לו משום
שאמר דבר אחר עמו, שהרי יש לומר כי הוא
מערים לומר דבר שני כדי שיאמינוהו.

9. ביארו התוספות שהיה מקום לומר כי לאחר
שחזרו אנשי נינוה לקלקולם ונתנבא עליהם נחום
האלקושי, שוב נתנבא עליהם יונה.

ולידתו שלא בקדושה, [ואילו שאר אם שהיה הורתו ולידתו בקדושה הרי הוא אסור מן התורה].

ואין לו שאר האב אפילו מדרבנן.

כיצד:

נשא את אחותו מן האב, אף שהיתה הורתה ולידתה שלא בקדושה וזה שנתגייר כקטן שנולד דמי, הרי זה יוציא, גזירה שמא ישא את אחותו מן האם שהיתה הורתה ולידתה בקדושה שהיא אסורה מן התורה.⁽¹¹⁾

ואם נשא את אחותו מן האב⁽¹²⁾ הרי זה יקיים, כי אין אב למצרי, וכולם יודעים את ההלכה הזאת ואין לחוש לאיחלופי.

ואם נשא את אחות האב מן האם הרי זה יוציא, ואף שאין זה אלא שאר אב, וגזירה משום אחותו מן האם.

ואם נשא את אחות האב מן האב הרי זה צח-ב יקיים.

כדבר ה' אשר דבר ביד עבדו הנביא, כשם שנהפך לנינוח מגזירה רעה לטובה, כך בימי ירבעם בן יואש נהפך להם לישראל מרעה לטובה.⁽¹⁰⁾

כאן שבה הגמרא למחלוקת רב אחא ורב ששת, וחזרת ומקשה על רב ששת ללישנא בתרא ואף על רב אחא ללישנא קמא:

תא שמע:

כבר נתבאר לעיל, כי אף על פי שהגר כקטן שנולד דמי, מכל מקום גר שהורתו שלא בקדושה והורתו בקדושה, כל שאר אם שיש לאמו אחריו, שהיתה הורתו ולידתו בקדושה, הרי הוא שאר אם גמור.

אבל שאר אם מאמו שהיתה הורתו ולידתו שלא בקדושה, אינו אסור מן התורה, כי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

גר שהיתה הורתו שלא בקדושה, ולידתו בקדושה —

יש לו מדרבנן שאר האב שהיתה הורתו

אחר כי משעשה תשובה הרי הוא כקטן שנולד.

11. כן פירש רש"י, והוסיף הריטב"א לבאר לפי שיטתו, כי לכן כתוב הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, כי אם היתה הורתו ולידתו שלא בקדושה, אין שייך לגזור אטו ישראל גמור; ואולם הריטב"א והתוספות תמהו על פירושו של רש"י, וחלקו עליו בכיאר הברייתא; ואף רש"י עצמו בסנהדרין נח א ביאר את דברי הברייתא באופן אחר ממה שביאר רש"י כאן.

12. אין נפקא מינה מתי נולד שאר האב אם קודם גירותו של האב או לאחר גירותו.

10. א. המהרש"א כאן פירש, דהכוונה להמשך הכתובים שם: כי ראה ה' את עני ישראל מורה מאד ואפס עצור ועזוב ואין עוזר לישראל. ולא דיבר ה' למחות את שם ישראל מתחת השמים ויושיעם ביד ירבעם בן יואש.

אבל רש"י במלכים שם פירש: מרעה שהיו בה אשר איבדם מלך ארם ושימם כעפר לדוש, ועכשיו נהפך להם לטובה.

ב. בערוך נזר ביאר על פי תירוץ הגמרא כאן, את הקשר בין שני מימרותיו של רבי עקיבא; ויסוד דבריו, דהשב בתשובה הרי הוא כקטן שנולד כמו גר, ומטעם זה יכולה הנבואה ליהפך מרעה לטובה, כי הגזירה הרעה היתה על איש